

НОВІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ ВИКОРИСТАННЯМ І ОХОРОНОЮ ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ В УМОВАХ НЕСФОРМОВАНИХ РИНКОВИХ ВІДНОСИН

М.В. Шурик, д.е.н., професор

Івано-Франківський університет права імені Короля Данила Галицького,
м. Івано-Франківськ

Запровадження якісно нової економічної моделі в Україні призвело до радикальних змін в управлінні використанням і охороною природних ресурсів. Такі зміни слід вважати об'єктивними, оскільки йдеться про кардинальні трансформації методів управління під час переходу від командно-адміністративної до ринкової моделей економічного розвитку. Відомо, що в умовах директивної економіки єдиним власником природно-ресурсного потенціалу була держава та її представницькі органи на місцях. Приватна форма була заборонена.

Процеси використання, збереження, покращення та охорони природних ресурсів регулювались виключно державними і партійними органами. Йдеться про існуючу на той час монополію власності держави на весь природно-ресурсний потенціал. За таких умов управління природними ресурсами здійснювалося централізовано державними структурами. До позитивів такого управління слід віднести налагодження системи якою було значно легше керувати в межах усієї країни. Принагідно слід відзначити, що вона була динамічною і в залежності від результатів використання та охорони природних ресурсів змінювалась.

Однак однозначно назвати її позитивною неможна, оскільки використання і охорона природних ресурсів було значно гіршим аніж у багатьох капіталістичних країнах. Йдеться не лише про незадовільний стан екології ПРП, виснажливий видобуток корисних копалин, погіршення регенеративних функцій фауністики й флориністики, а й про нерегульованість багатьох соціальних проблем.

Аналіз засвідчує, що погіршення економічних, екологічних, соціальних та інших суспільно важливих показників відтворення природних ресурсів в Україні в той час було спричинено помилками управління, надмірною його централізованістю, монополізмом державної форми власності тощо. Ці та інші причини в основному спричинили потребу запровадження нових засад до використання та охорони природних ресурсів. Йдеться, передусім про запровадження ринкової моделі господарювання, яка повинна була покращити використання, збереження та охорону природних ресурсів завдяки подоланню монополії держави та запровадження інших форм власності, передусім приватної.

При цьому часто посилались на досвід транскордонних та високорозвинених країн. Зокрема, в Карпатському макрорегіоні

використання і охорону земель лісогосподарського призначення, водних ресурсів, рослинного рослинного і тваринного світу порівнювали з організацією цього процесу в Австрії, Німеччині, Чехії, Польщі, іншими високорозвиненими країнами. Критеріями порівняності слугували, як правило, показники економічного розвитку, матеріальні чинники.

У той же час соціальні, екологічні, інші суспільно значущі компоненти управління природними ресурсами не було враховано у достатній мірі. На наше переконання якість управління в процесі використання й охорони природних ресурсів повинна оцінюватись, передусім рівнем життя людини, станом екології. Скорочення потоку природних благ й екологічних послуг звужує можливості отримання стабільного доходу, і навпаки, поліпшення ситуації з наявними природними ресурсами в країні приводить до зростання доходів населення, що, у свою чергу, є результатом використання у минулих періодах інвестицій у розвиток екологічної інфраструктури, сферу охорони довкілля, відтворення екологічних активів [1, с.51].

Таким чином, належна організація управління використанням і передусім, охороною природних ресурсів має сприяти успішному вирішенню не лише економічних, а й соціальних, екологічних завдань. Саме в цьому руслі слід організовувати управління природними ресурсами в умовах формування ринкової моделі господарювання. Дослідження засвідчують, що ключові вимоги відтворення природних ресурсів нині в Україні не виконуються. Однією з причин є недостатня сформованість ринкових відносин у сфері управління ПРП. Воно й зрозуміло, що інакше бути не може, оскільки процеси, пов'язані з формуванням ринковоорієнтовної моделі потребують тривалого часу. Ця аксіома, без усвідомлення якої налагодити належне управління ПРП неможливо.

Саме це є однією з причин посилення деструктивності розвитку природно-ресурсної сфери. Передусім це стосується надмірного залучення більшості видів природних ресурсів в якості сировини для потреб інших сфер економіки. При цьому часто забувають, що коли якась країна лише збільшує матеріальний капітал і скорочує капітал природного середовища, тоді її загальний капітал, можливо, буде дорівнювати нулю і розвиток не зможе продовжуватись, зазначає відомий англійський вчений-економіст Вейло Ван [2]. Саме в такому, деформованому напрямку проходить в Україні управління, пов'язане з використанням природних ресурсів. Йдеться про те, що становлення й розвиток ринкової моделі в Україні формується на засадах, які мали місце в період класичного розвитку капіталізму.

В цей час домінуючими, ключовими слугували економічні інтереси, які часто досягались виснажливою експлуатацією природних ресурсів. Природа не витримує хижацької експлуатації своїх ресурсів з метою невтримного збільшення споживання, жертвою якого стає і сама людина [3, с.15]. Таким чином, нинішні засади управління використанням і охороною природних

ресурсів не можна вважати такими, що забезпечують належне розв'язання проблем, які дедалі гостріше постають перед нинішнім і майбутнім поколіннями людей.

Відомо, що в основу становлення та розвитку ринкової моделі в Україні була приватизація, яка повинна була покращити використання та охорону природних ресурсів, оскільки буде сформовано реального господаря ПРП. При цьому чинне законодавство надало приватній власності, включаючи окремі види природно-ресурсного потенціалу статус недоторканої. Саме приватизація мала стати панацеєю розв'язання економічних, соціальних, екологічних завдань.

Однак, як засвідчують результати досліджень приватна форма власності в умовах недостатньо сформованих ринкових відносин спрацювала навпаки. Значна частина приватних власників використовує природні ресурси на власний розсуд, відчувачи при цьому безконтрольність і недоторканість зі сторони державних органів, місцевих органів самоврядування, громадськості. Складність полягає також у тому, що власниками природних ресурсів у абсолютній своїй більшості є високопоставлені державні чиновники, які проживають далеко за межами їх розміщення.

Існують і інші недоліки, що засвідчують про хибність та шкідливість приватизації ПРП. Саме тому гострою є потреба запровадження нових засад до управління використанням і охороною природних ресурсів. Йдеться про те, що трансформаційні процеси мають бути спрямовані на вирішення, передусім суспільних потреб, побудови якісно нових відносин взаємозв'язку між гомосом і природою, економічними та онтологічними законами розвитку. Саме в цьому руслі слід організувати управління використанням і охороною природних ресурсів в Україні. Управлінські рішення слід спрямувати на оптимізацію відтворення природних ресурсів. При цьому не можна їх будувати на теоретичних і методологічних засадах, які були прокладені в основу економічного розвитку в період класичного розквіту капіталізму.

Більш ніж очевидно, що нинішня ринкова модель управління використанням і охороною природно-ресурсного потенціалу є помилковою, недосконалою, моделлю розвитку вчорашнього, а то й позавчорашнього періоду. Від неї слід відмовитись про що переконує досвід високорозвинених країн європейської спільноти. Використання та охорону природних ресурсів в Україні слід підпорядкувати вирішенню їх збереження, покращення з метою належного розв'язання соціальних, екологічних, економічних, національних інтересів усіх громадян України, а не лише окремих осіб. Природні ресурси створені Всесвітнім Розумом для забезпечення життя усіх людей на Землі, а не лише окремих осіб.

Процес управління використанням і охороною природних ресурсів, в основу якого покладено задоволення вимог лише окремих багатих,

"вибраних" індивідів не може забезпечити успішне їх відтворення та призведе до загострення антагоністичних суперечностей і навіть до збройних сутичок. Таким чином, управління використанням і охороною природних ресурсів уже нині слід спрямувати на задоволення інтересів усього суспільства. Ринкова модель, приватна власність в умовах сьогодення не можуть (навіть приймаючи до уваги ступінь їх розвинутої) слугувати інструментом прийняття успішних управлінських рішень для успішного розв'язання завдань використання та охорони природних ресурсів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Веклич О., Яхеева Т. Урахування природного капіталу як базового компонента економічного розвитку України/ О. Веклич, Т. Яхеева//Економіка України.-2004.-№12. - С.75 - 80.
2. Вейло Ван. Каков же реальний рост китайского ВВП – 8% или 0%. [Електронний ресурс]. Режим доступу:<http://www.epochtimes.ru/content/view>.
3. Гець В. М. Економіка та суспільство: невідомі грані взаємовпливу (роздуми над прочитаним)/ В. Гець, А. Гриценко// Економіка України.-2012.-№3.-С.4 - 25.

Екологічний менеджмент у загальній системі управління : збірник тез доповідей Тринадцятої щорічної всеукраїнської наукової конференції, м. Суми, 17-18 квітня 2013 р. / Відп. за вип. О.М. Теліженко. — Суми : СумДУ, 2013. — С. 154-157.